

Wrocław, dnia 23 sierpnia 2013 r.

RPO-731214-XX-720.5/13/NK

Raport
Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji
Zakładu Karnego nr 1 we Wrocławiu
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 24-26 kwietnia 2013 r. do Zakładu Karnego nr 1 we Wrocławiu (zwanego dalej Zakładem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Karolina Goral, Małgorzata Molak (pedagogzy resocjalizacyjni), Przemysław Kazimirski, Michał Kleszcz (prawnicy), jak również reprezentująca Biuro Pełnomocnika Terenowego Rzecznika Praw Obywatelskich we Wrocławiu dr Natalia Kłaczyńska (prawnik).

Celem wizytacji zapobiegawczej pracowników Krajowego Mechanizmu Prewencji było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania osób pozbawionych wolności i dokonanie oceny ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Wizytacja miała na celu głównie zbadanie stanu przestrzegania praw osób tymczasowo aresztowanych, jak również osadzonych niepełnosprawnych fizycznie, w podeszłym wieku oraz tych, wobec których stosowano środki przymusu bezpośredniego.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania jednostki, przedstawionych przez ppłk Wiesława Oleksiaka, jej dyrektora, jak również jego zastępców;
- oglądzie terenu jednostki, w tym: wybranych losowo cel mieszkalnych, cel zabezpieczających, cel przejściowych, cel izolacyjnych, ambulatoriów, łaźni, świetlic, kaplicy, kantyny, sal widzeń, biblioteki i pól spacerowych, jak również szpitala i sal szkolnych;
- przeprowadzeniu w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmów z osadzonymi oraz z funkcjonariuszami i pracownikami jednostki;
- przeprowadzeniu na osobności indywidualnych rozmów z wybranymi osadzonymi, w szczególności z tymczasowo aresztowanymi, jak również osadzonymi w podeszłym wieku, niepełnosprawnymi ruchowo oraz tymi, wobec których stosowano środki przymusu bezpośredniego;
- analizie wybranych akt osobopoznawczych.

Dokonane w ten sposób ustalenia przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji przekazali dyrektorowi Zakładu i funkcjonariuszom Służby Więziennej obecnym podczas podsumowania oraz wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji przeanalizowano: Zarządzenie Dyrektora Zakładu nr 54/2012 r. z dnia 7 maja 2012 r. w sprawie porządku wewnętrznego wraz załącznikami, analizę działalności Zakładu Karnego nr 1 we Wrocławiu w 2012 r., notatki służbowe z zastosowania środków przymusu bezpośredniego w okresie od dnia 1 stycznia 2013 r. do dnia wizytacji, protokół kontroli Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego we Wrocławiu z 27 grudnia 2012 r., jak również inne dokumenty przygotowane na żądanie wizytujących. Przedstawiciel Krajowego Mechanizmu Prewencji zapoznał się ponadto z nagraniami ze stosowania środków przymusu bezpośredniego.

2. Legalność osadzenia w placówce

Zakład Karny nr 1 we Wrocławiu jest jednostką typu zamkniętego oraz typu półotwartego dla mężczyzn odbywających karę po raz pierwszy. Ponadto wyodrębniono oddziały aresztu śledczego dla mężczyzn i kobiet, oddział dla młodocianych odbywających karę po raz pierwszy, jak również oddziały terapeutyczne dla mężczyzn uzależnionych od środków odurzających i substancji psychotropowych oraz od alkoholu.

Pojemność Zakładu wraz ze szpitalem wynosi 1545 miejsc. W dniu rozpoczęcia wizytacji rzeczywista liczba osadzonych wynosiła 1475 osób, w tym 1415 skazanych i 60 tymczasowo aresztowanych.

Podczas wizytacji żaden z osadzonych nie był zakwaterowany w warunkach, w których powierzchnia celi przypadająca na jedną osobę jest mniejsza niż 3 m². W 2013 r. w jednostce nie wydano żadnej decyzji o zakwaterowaniu w warunkach przeludnienia, o których mowa w art. 110 § 2b kkw. Trzeba jednak podkreślić, że stan taki osiągnięto m. in. kosztem likwidacji i adaptacji do celów mieszkalnych świetlic dla osadzonych, zatem w wyniku praktyki, która jest wprawdzie zgodna z obowiązującymi przepisami, ale nieprawidłowa i którą należy w ocenie przedstawicieli KMP wyeliminować. Blisko 10% miejsc zakwaterowania w jednostce to miejsca dodatkowe, powstałe w pomieszczeniach innych niż pierwotnie utworzone cele mieszkalne.

W czasie wizytacji nie stwierdzono osadzania skazanych w jednej celi wraz z tymczasowo aresztowanymi. Nie stwierdzono także nieprawidłowości w zakresie korzystania z cel przejściowych – żadna z osób zamieszkujących w czasie wizytacji cele przejściowe nie przebywała w nich dłużej niż 14 dni.

3. Personel

W dniu rozpoczęcia wizytacji jednostka zatrudniała 440 osób, w tym 406 funkcjonariuszy Służby Więziennej. Około 25 % personelu stanowią kobiety.

W opinii dyrektora jednostki istniejący poziom zatrudnienia jest niewystarczający, zwłaszcza w działach ochrony i penitencjarnym. Braki kadrowe w tych obszarach wskazał wizytującym jako jedną z największych bolączek jednostki. Rozmowy z osadzonymi przeprowadzone podczas wizytacji zdają się potwierdzać potrzebę zwiększenia zatrudnienia. Skarżyli się oni bowiem na konieczność długiego oczekiwania na rozpatrzenie skarg czy prośb. Wielokrotnie zgłaszali również, że wychowawcy i psychologowie nie mają dla nich czasu. Przedstawiciele KMP zalecają zatem zwiększenie zatrudnienia w jednostce, zwłaszcza we wspomnianych działach.

Funkcjonariusze zatrudnieni w jednostce mają możliwość poszerzania swych kompetencji na różnorodnych szkoleniach. W latach 2012-2013 przeprowadzono dla nich m. in. szkolenia na temat zjawiska autoagresji osadzonych i zapobiegania samobójstwom, stosowania środków przymusu bezpośredniego, kontroli cel mieszkalnych, jak również specjalistyczne szkolenie z zakresu pierwszej pomocy. Warto podkreślić, że organizowane są także szkolenia z zakresu radzenia sobie ze stresem w miejscu pracy.

4. Warunki bytowe

Wszystkie cele mieszkalne Zakładu Karnego nr 1 we Wrocławiu znajdują się w budynkach wybudowanych w XIX w. Wiek budowli generuje potrzebę gruntownych remontów. Są one systematycznie wykonywane, jednakże w niewystarczającym zakresie. Złą sytuację w tym obszarze dodatkowo determinuje duża rotacja osadzonych, powodująca brak dbałości o zamieszkałe przez nich cele.

Wśród cel mieszkalnych przeważają cele pięcioosobowe (189) i dwuosobowe (89). Są też cele wieloosobowe, powstałe ze świetlic zaadaptowanych do funkcji mieszkaniowych. Dwie największe z nich zamieszkiwane są przez 18 osadzonych każda.

W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji, pomimo że przepisy krajowe nie określają maksymalnej pojemności cel mieszkalnych

w jednostkach penitencjarnych, to jednak odwołując się do ogólnych zasad wynikających przede wszystkim z aktów prawa międzynarodowego należy stwierdzić, iż warunki sanitarno-higieniczne panujące w celach mieszkalnych kilkunastoosobowych nie zapewniają standardów minimalnych, tak aby można było mówić o poszanowaniu praw i godności przebywających w nich osób. Podobne stanowisko wyraził CPT, który w Jedenastym Sprawozdaniu Ogólnym stwierdził: „w wielu krajach wizytowanych przez Komitet, zwłaszcza w Europie Środkowej i Wschodniej, osadzonych często umieszcza się w celach wieloosobowych, w których koncentruje się całość lub większa część życia codziennego, tj. sen i aktywność dzienna, włącznie z higieną osobistą. Komitet zgłasza zastrzeżenia do samej idei takiego kwaterowania osadzonych w zamkniętych zakładach karnych. (...) Duże cele wieloosobowe nieodłącznie wiążą się z brakiem prywatności życia codziennego osadzonych. Ponadto istnieje wysokie ryzyko zastraszenia i przemocy. Cele wieloosobowe sprzyjają rozwojowi subkultur przestępczych i ułatwiają utrzymanie spójności takich organizacji. Utrudniają także – jeśli nie uniemożliwiają – sprawowanie właściwej kontroli przez personel penitencjarny; ściślej rzecz ujmując, w razie niepokojów w zakładzie karnym trudno uniknąć zaangażowania pomocy o znacznej sile. W systemie dużych cel wieloosobowych właściwe kwaterowanie poszczególnych osadzonych, oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i potrzeb, staje się zadaniem prawie niemożliwym. Wskazane wyżej problemy zwiększają się jeszcze, gdy przekroczono rozsądny poziom zapewnienia tych cel; poza tym w takiej sytuacji łatwiej o znaczne pogorszenie panujących warunków na skutek przeciążenia wspólnych urządzeń, takich jak umywalki czy toalety, a także niewystarczającej wentylacji” - § 29 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (2001)16]. Ponadto zgodnie z *Wzorcowymi regułami minimalnymi postępowania z więźniami*, urządzenia sanitarne muszą być odpowiednie do zapewnienia każdemu więźniowi możliwości zaspokojenia potrzeb naturalnych w czysty i przyzwoity sposób (reguła 12). Przywołane powyżej standardy międzynarodowe uznawane są za pewne minimum warunków uznawanych za możliwe do przyjęcia przez państwa członkowskie Rady Europy oraz Narody Zjednoczone. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu, wyodrębnienie jednej toalety dla kilkunastu osób nie umożliwia osobie pozbawionej

wolności załatwienia potrzeby fizjologicznej w każdym czasie, co więcej może stanowić źródło konfliktów między współosadzonymi. Trudno też zgodzić się, iż wszystkim osadzonym przebywającym w jednostce zapewniono równe prawo dostępu do urządzeń sanitarnych, skoro w jednej z cel przypada jedna toaleta na 3 osoby, w innej zaś jedna na 18 osadzonych. Do dużego przeciążenia urządzeń sanitarnych dochodzi szczególnie w godzinach rannych, co powoduje, że część osadzonych zawsze zmuszona jest do długiego oczekiwania na możliwość skorzystania z toalety. Osadzeni w tych celach, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP, zgodnie stwierdzali, że pomiędzy nimi panuje duże napięcie – nie tylko związane z dostępem do toalety, lecz wynikające z konieczności stałego wspólnego przebywania dużej grupy osób na niewielkiej przestrzeni. Przedstawiciele Mechanizmu zalecają więc rezygnację z zasiedlania cel 18 osobowych, względnie wprowadzenie limitu osób zakwaterowanych w takich celach, a doraźnie zapewnienie odpowiednich warunków sanitarnych w celach.

Stan cel mieszkalnych w jednostce jest zróżnicowany. Niektóre są odnowione, zadbane. Zdecydowana większość z nich, zwłaszcza cele przejściowe, wymaga jednak odmalowania. Ściany w nich są porysowane, brudne, a niekiedy odrapane i zawilgocone. W najgorszym stanie znajdują się kąciki sanitarne, których ściany, z licznymi ubytkami tynku i farby, noszą niekiedy znaczne ślady zawilgocenia, a miejscami zagrzybienia. Z kolei w celi przejściowej na oddziale F3 ze ścian wystawały niezabezpieczone kable elektryczne, w drzwiach do kącika sanitarnego były powyrywane płyty dykty. Przedstawiciele KMP zalecają sukcesywne prowadzenie remontów cel mieszkalnych.

Cele mieszkalne wyposażono w jedno – lub dwupiętrowe łóżka, stoły, taborety i szafki. Sprzęt kwaterunkowy nosi ślady zużycia (zwłaszcza materace i pościel), ale nadaje się do dalszej eksploatacji. Stwierdzono natomiast jego braki. Niektórzy osadzeni nie mieli poduszek, w zastępstwie wkładali do poszewek odzież. W niektórych celach mieszkalnych wizytujący stwierdzili niedostateczną (tj. mniejszą niż określona w Załączniku nr 3 do *Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób*

osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, Dz. U. Nr 186, poz. 1820) ilość szafek i misek (np. w nienumerowanej celi 18-osobowej na oddziale F3).

Oświetlenie w celach mieszkalnych uznać należy za dostateczne, odpowiednie do czytania. Wizytujący zwrócili jedynie uwagę na dwa uchybienia dotyczące oświetlenia. W celi nr 242 brak było żarówek w 6 na 7 istniejących gniazdach oświetleniowych. Z kolei w celi nr 237 osadzeni zgłosili, że w godzinach od 24.00 do 5.00 wyłączane jest zasilanie oświetlenia nie tylko w celi, lecz także w kąciu sanitarnym.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecają więc uzupełnienie wspomnianych braków, jak również systematyczne dokonywanie wizytacji cel mieszkalnych pod kątem oceny ich wyposażenia.

Łóżka dwupiętrowe we wszystkich celach nie posiadają drabinek ani barierek zabezpieczających przed upadkiem. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji może to się przyczynić do upadków i uszkodzeń ciała osób, które wchodzi na łóżka korzystając z dostępnych, a nieprzystosowanych do tego mebli albo próbując na nie wskoczyć. Przedstawiciele Mechanizmu zalecają więc zainstalowanie drabinek oraz barierek zabezpieczających.

Na oddziałach męskich tylko do niektórych cel dostarczana jest ciepła woda. Kąciki sanitarne w niektórych celach są całkowicie zabudowane, w innych odgródzone od pozostałej części celi mieszkalnej ścianką z dykty. W wielu celach ich osłonę stanowią jednak tylko prowizoryczne, często zniszczone i nieestetyczne zasłony, zawieszane na sznurkach. Ściany w kąciach są często, jak wspomniano, odrapane i zawilgocone, również podłogi noszą ślady zniszczeń.

Brak pełnej zabudowy kącików sanitarnych narusza, w ocenie wizytujących, prawo osadzonych do zachowania intymności i do godnego traktowania. Zgodnie *Europejskimi Regulami Więziennymi* więźniowie powinni mieć stały dostęp do higienicznych i zapewniających intymność sanitariatów (reguła 19.3). Według oświadczenia kierownictwa jednostki, w Zakładzie prowadzone są systematycznie prace mające na celu pełną zabudowę wszystkich kącików sanitarnych oraz doprowadzenie do nich ciepłej wody. Przedstawiciele Mechanizmu zalecają pilną

realizację tego zamierzenia, tak by zapewnić osadzonym poszanowanie ich intymności oraz właściwe warunki sanitarne.

Podczas wizytacji nie stwierdzono braków w zakresie wyposażenia osadzonych w środki higieny osobistej i środki czystości. Również sami osadzeni nie zgłaszali uwag w tym zakresie.

Kąpiele osadzonych odbywają się w łazniach oddziałowych. Są one estetyczne, wyremontowane. Znajdują się w nich także stanowiska przystosowane dla potrzeb osób niepełnosprawnych. W łazni dla kobiet pomiędzy stanowiskami natryskowymi zainstalowano półprzeźroczyste przegrody, co umożliwia osadzonym zachowanie intymności i jest godne podkreślenia jako dobra praktyka.

Większość osadzonych żaliła się na zbyt rzadkie kąpiele. Odbywają się one raz w tygodniu, co jest wypełnieniem określonego w prawie krajowym minimum. Warto jednak podkreślić, że zgodnie z *Europejskimi Regulami Więziennymi* (zalecenie Rec [2006]2 przyjęte przez Komitet Ministrów Rady Europy w dniu 11 stycznia 2006 r.) każdy więzień powinien mieć prawo wykąpać się lub wziąć prysznic jeśli to możliwe codziennie, lecz przynajmniej dwa razy w tygodniu (lub w razie potrzeby częściej) w interesie ogólnej higieny (reguła 19.4).

Warto także przytoczyć orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w sprawie Ananyev i inni przeciwko Rosji, w którym Trybunał zauważył, że „prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości”. Trybunał stwierdził, że czas na wzięcie prysznica, ograniczony do 15-20 minut raz w tygodniu, jest oczywiście niewystarczający do zachowania właściwej higieny ciała” (orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego – 10 stycznia 2012 r., Izba [Sekcja I], skargi nr 42525/07 i 60800/08). Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji także stoją na stanowisku, że możliwość kąpieli raz na tydzień jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny, a walor ekonomiczny takiej częstotliwości podnoszony często przez władze jednostek penitencjarnych, ma charakter jedynie pozorny. Więźniowie korzystający z dodatkowych, prowizorycznych kąpieli w celach mieszkalnych, zużywają więcej

wody oraz prądu niezbędnego do jej podgrzania, niż zużyłoby podczas kąpieli w więziennej łaźni.

W czasie podsumowania wizytacji dyrektor jednostki poinformował wizytujących, że rozważane jest zwiększenie częstotliwości kąpieli dla osadzonych mężczyzn. Przedstawiciele Mechanizmu zalecają realizację tego zamierzenia.

Na terenie jednostki zlokalizowane są dwie czteroosobowe cele przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Wejścia do kąpoków sanitarnych w tych celach są szerokie, umożliwiają wjechanie wózka, a kąpok jest wyposażony w poręcze. Cele te zlokalizowane są w pobliżu windy, co umożliwia niepełnosprawnym poruszanie się po terenie jednostki.

Trzeba jednak podkreślić, że podczas wizytacji w celach tych przebywały oprócz osób, co do których istnieje uzasadnienie umieszczenia w celi przystosowanej dla osoby z niepełnosprawnością, także osoby zdrowe. Z drugiej strony, w tym samym czasie na terenie Zakładu przebywał skazany poruszający się na wózku inwalidzkim, którego zakwaterowano w zwykłej celi mieszkalnej na oddziale F1, nieprzystosowanej do jego potrzeb. Przedstawiciele KMP zalecają więc bezwzględne przestrzeganie zasady, by osadzonych niepełnosprawnych ruchowo umieszczać w przeznaczonych dla nich celach.

Kuchnia zakładowa zapewnia osadzonym otrzymywanie posiłków zgodnych z wymogami dietetycznymi i religijnymi (w sumie realizowanych jest 7 rodzajów diet). Prócz posiłków wydawanych w kuchni, osadzeni mają możliwość przygotowania ciepłych napojów korzystając z czajników elektrycznych w celach mieszkalnych.

Analiza szczegółowych jadłospisów przewidzianych na dzień rozpoczęcia wizytacji pozwala stwierdzić, że wyżywienie oferowane osadzonym jest dość urozmaicone. Zastrzeżenie budzi jednak wysokość oszczędności w wydatkach na żywność stosunku do przewidzianych ryczałtów. Kształtowały się one na poziomie 13,23 % do 19,37 % w zależności od rodzaju diety. Zgodnie z § 5 ust. 3 *Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie określenia wartości dziennej normy wyżywienia oraz rodzaju diet wydawanych*

osobom osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 167, poz. 1633) dopuszcza się oszczędności stawek dziennych w wysokości do 10 %. Oszczędności w wysokości do 20 % dopuszczalne są jedynie „w szczególnie uzasadnionych przypadkach, związanych z sezonowością występowania artykułów spożywczych na rynku” (§ 5 ust. 4). Nie jest dopuszczalne stosowanie oszczędności w tym wymiarze jako reguły. Trudno zaś wskazać, jakie okoliczności związane z sezonowością produktów występować mogą w okresie, w którym przeprowadzono wizytację, tj. w drugiej połowie kwietnia. W kontekście skarg osadzonych na zbyt małe porcje i na brak owoców w diecie podstawowej, przedstawiciele KMP rekomendują ograniczenie wydawania decyzji o zwiększeniu oszczędności do 20 % stawki do przypadków rzeczywiście uzasadnionych.

Osadzeni mają prawo trzy razy w miesiącu dokonywać zakupów artykułów żywnościowych, wyrobów tytoniowych oraz przedmiotów dopuszczonych do sprzedaży w jednostce w kantynie. Kantyna zapewnia duży wybór produktów (artykuły spożywcze, papiernicze, chemiczno-kosmetyczne, karty telefoniczne, znaczki pocztowe, papierosy, tytoń, programy telewizyjne, krzyżówki). Ceny towarów nie odbiegają od cen rynkowych, w szczególności papierosy sprzedawane są po cenach wskazanych na opakowaniu przez ich producenta. Ceny towarów uwidocznione są na półkach, dodatkowo funkcjonariusze na życzenie osadzonych przedstawiają im zbiorczy cennik towarów przed każdorazową wypiską. Osadzeni mają możliwość otrzymywania towarów z kantyny w formie e-paczek zakupionych przez osoby bliskie, mogą także zamawiać indywidualnie towary, których brak jest w standardowym asortymencie kantyny.

Spacery osadzonych realizowane są na 4 niewielkich polach spacerowych dla pawilonu I, jednym obszernym i zazielenionym polu dla pawilonu II i jednym dla pawilonu kobiecego. Pola są wyposażonych w ławki i kosze na śmieci.

Na terenie jednostki funkcjonują dwa oddziały terapeutyczne: dla osadzonych uzależnionych od alkoholu oraz dla osadzonych uzależnionych od środków odurzających i substancji psychotropowych. Są tam świetlice, sale terapeutyczne, jak również sale, w których prowadzi się zajęcia terapii manualnej (m. in. tapicerowanie mebli). Osadzeni na ogół wysoko ocenili zajęcia

terapeutyczne i stwierdzali, że terapia dostarczyła im wielu cennych informacji pomocnych w rozwiązaniu ich problemów z uzależnieniem.

5. Traktowanie

Na podkreślenie zasługuje wysoka ocena przez osadzonych – zarówno tych, z którymi przeprowadzono rozmowy na osobności, jak i tych rozpytywanych podczas wizytacji cel – sposobu traktowania ich przez funkcjonariuszy Służby Więziennej. W opinii osadzonych funkcjonariusze są życzliwi, kulturalni i nie zachowują się agresywnie. Można także liczyć na ich przychylność w rozwiązywaniu przedstawianych im problemów. Pojedyncze uwagi dotyczyły opryskliwego sposobu odzywania się niektórych funkcjonariuszy do osadzonych, ale respondenci podkreślali, że sytuacje takie miały charakter incydentalny.

Zdecydowanie gorzej ocenili osadzeni sposób rozpatrywania skarg, próśb i wniosków. Niemal wszyscy skarżyli się na długi okres oczekiwania na ich rozpoznanie. Konkretyzując tę opinię osadzeni wskazywali dwa tygodnie jako minimalny okres oczekiwania na odpowiedź, nawet w bardzo prostych sprawach, jak prośba o adres Centralnego Zarządu Służby Więziennej. Twierdzili jednak, że z reguły trwa to dłużej. Przykładowo, jeden z osadzonych podał, że oczekiwał 2 miesiące na rozpoznanie prośby o zgodę na posiadanie dodatkowego czajnika w celi. Inny zgodę na połączenie widzeń otrzymał po kilku tygodniach, już po dacie widzenia. Wielu osadzonych zgłaszało wizytującym, że w ogóle nie otrzymują odpowiedzi na skargi, wnioski i prośby. Istniejącą sytuację osadzeni odbierają jako przejaw ich lekceważenia.

Zgodnie z § 8 ust. 1 *Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (tekst jedn. Dz. U. Nr 647 z 2013 r.), powinny one być rozpoznane w ciągu 14 dni. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają przestrzeganie tego terminu oraz bezwzględne udzielanie odpowiedzi na każdą skargę, wniosek i prośbę w formie pisemnej (§ 9 w/w

Rozporządzenia), za wyjątkiem próśb i wniosków rozpoznawanych bezpośrednio po ich zgłoszeniu.

W dziale penitencjarnym zatrudnionych jest 40 funkcjonariuszy. Z analizy działalności Zakładu Karnego nr 1 w 2012 r. wynika, że obsada ta jest niewystarczająca, biorąc pod uwagę dużą rotację skazanych oraz zwiększenie zadań związanych z obsługą systemu Noe.Net. Pomimo sygnalizowanych braków kadrowych, jednostka realizuje różnorakie programy readaptacyjne. W 2012 r. uczestniczyło w nich 643 skazanych. Do najciekawszych należy program „Pomagam”, prowadzony na rzecz ośrodków leczniczo-wychowawczych dla dzieci w Jaskotlu i Wierzbicach. Osadzeni wykonując prace na rzecz tych jednostek uczą się jednocześnie empatii i odpowiedzialności. W ubiegłym roku objęto nim 55 skazanych. Interesujący jest także program profilaktyki uzależnień i zachowań agresywnych, oparty na oddziaływaniach za pomocą form teatralnych. W programie tym, współfinansowanym przez Urząd Miejski we Wrocławiu, wzięło udział w ciągu kilku lat 150 skazanych.

Realizowane są również inne programy dotyczące profilaktyki uzależnień, ponadto związane z aktywizacją osób z długimi wyrokami, technikami relaksacyjnymi, pomocą postpenitencjarną dla młodocianych i kobiet itd. W sumie w 2012 r. zrealizowano 47 programów readaptacyjnych i resocjalizacyjnych.

Warto podkreślić, że na koniec 2012 r. w systemie programowanego oddziaływania odbywało karę aż 71 % populacji skazanych, tj. o 73 % więcej niż roku poprzednim.

Kontrole osobiste osadzonych odbywają się w wyznaczonych na każdym oddziale, niemonitorowanych pomieszczeniach, wyposażonych w wieszaki i dywaniki, na których staje osoba kontrolowana.

Osadzeni mogą używać wyrobów tytoniowych w wyodrębnionych celach dla osób używających tytoniu, jak również na polu spacerowym.

Poważne zastrzeżenia przedstawicieli KMP budzi praktyka dotycząca odzieży skarbowej, na którą skarżyli się osadzeni. Zgłaszali oni wizytującym, że w trakcie konwojowania poza teren jednostki na konsultacje lekarskie i pogrzeby przebierani są w odzież skarbową koloru żółtego. Podczas

podsumowania wizytacji dyrektor jednostki stwierdził, że przebieranie w odzież skarbową ma charakter incydentalny i nie jest to regułą. Z rozmów z osadzonymi wynika jednak, że w przeważającej części przypadków są oni przebierani. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji podkreślają, że w świetle art. 111 § 2 i art. 216a § 1 kkw przebieranie osadzonych w odzież skarbową dopuszczalne jest tylko na zasadzie wyjątku od reguły, którą jest korzystanie z odzieży własnej. Wymóg używania odzieży skarbowej podczas wizyt w miejscach publicznych niezwiązanych z wymiarem sprawiedliwości prowadzi do stygmatyzacji osadzonych, niemającej rzeczywistego uzasadnienia, zwłaszcza w przypadku osób tymczasowo aresztowanych, wobec których obowiązuje domniemanie niewinności. Prawo osadzonego do założenia własnego ubrania lub innego nierzucającego się w oczy stroju w czasie pobytu poza terenem miejsca pozbawienia wolności zostało sformułowane m. in. we *Wzorcowych regułach minimalnych postępowania z więźniami*, zatwierdzonych przez Radę Społeczną ONZ rezolucjami 633C [XXIV] z dnia 31 lipca 1957 r. i 2076 [LXII] z dnia 13 maja 1977 r. (reguła 17) oraz *Europejskich Regułach Więziennych*, przyjętych w formie zalecenia nr [2006]2 Komitetu Rady Europy z dnia 11 stycznia 2006 r. (reguła 20). Dlatego też przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają umożliwić osadzonym korzystanie z własnej odzieży podczas konwojowania poza teren jednostki, a przebieranie w odzież skarbową stosować tylko w rzeczywiście uzasadnionych konkretnymi okolicznościami przypadkach indywidualnych.

W roku 2012 wobec osadzonych w jednostce zastosowano 25 razy środki przymusu bezpośredniego, w tym 16 razy umieszczenie w celi zabezpieczającej. W roku 2013 do dnia wizytacji środki te stosowano 5 razy, w tym celę zabezpieczającą – 3 razy. Notatki z zastosowania środków przymusu bezpośredniego nie wzbudziły zastrzeżeń wizytujących.

W jednostce jest 5 cel zabezpieczających. Podczas wizytacji nikt w nich nie przebywał. Zarówno cele, jak i prowadzące do nich przedsionki są monitorowane i wyposażone w nasłuch. W dwóch celach możliwe jest zainstalowanie łóżka przystosowanego do użycia pasów wieloczęściowych. W przedsionkach prowadzących do cel przechowuje się w zamkniętych foliowych workach zestawy

odzieży i jednorazowe zestawy higieniczne dla osób umieszczonych w celach zabezpieczających.

Żaden z osadzonych nie zgłaszał uwag dotyczących umieszczenia w celi zabezpieczającej i stosowania innych środków przymusu bezpośredniego. Analiza wybranych zapisów monitoringu z celi zabezpieczającej również nie ujawniła żadnych nieprawidłowości.

Z zebranej dokumentacji wynika, że w 2012 r. w Zakładzie miało miejsce 65 zdarzeń nadzwyczajnych. We wszystkich przypadkach przeprowadzono czynności wyjaśniające. Analiza wybranej dokumentacji tych czynności nie nasunęła wątpliwości.

W 2012 r. osadzeni wytoczyli powództwa przeciwko Skarbowi Państwa – Zakładowi Karnemu nr 1 we Wrocławiu w 25 sprawach o zapłatę zadośćuczynienia, głównie z powodu przeludnienia cel mieszkalnych, niewłaściwego leczenia i warunków bytowych. Jedna z nich zakończyła się oddaleniem pozwu, pozostałe były w dniu rozpoczęcia wizytacji w toku. W roku 2013 wytoczono natomiast 12 powództw.

W 2012 r. osadzeni złożyli 380 skarg. Dotyczyły one głównie warunków bytowych (48), niewłaściwego leczenia (28) i odmowy udzielenia przepustki losowej (26). Tylko jedna z nich została uznana za zasadną. W 2013 r. do dnia wizytacji wpłynęło 137 skarg.

6. Dyscyplinowanie

W 2012 r. wymierzono osadzonym 593 kary dyscyplinarne, w tym 95 kar umieszczenia w celi izolacyjnej i przyznano 8872 nagrody. W roku 2013 do dnia rozpoczęcia wizytacji zastosowano natomiast 170 kar, w tym 32 razy umieszczono osadzonego w celi izolacyjnej oraz przyznano 2934 nagrody. Nagród było więc kilkunastokrotnie więcej niż kar, co w opinii przedstawicieli KMP zasługuje na podkreślenie jako dobra praktyka.

Nieliczni spośród osadzonych, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP, byli karani dyscyplinarnie w Zakładzie. Ci, którzy mieli do czynienia z tą formą odpowiedzialności, nie skarżyli się na znaczną dolegliwość czy niezasadność kar.

7. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest Zarządzenie Dyrektora Zakładu Karnego nr 1 we Wrocławiu nr 54/2012 z 7 maja 2012 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego wraz z załącznikami.

W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji przepisy zawarte w porządku wewnętrznym sformułowane są jasno, a ich układ jest przejrzysty. Nie zawierają zapisów sprzecznych z powszechnie obowiązującymi normami. Zastrzeżenia budzi tylko regulacja dni widzeń dla tzw. skazanych niebezpiecznych oraz tymczasowo aresztowanych, co omówiono w pkt 8.

Podczas wizytacji cel mieszkalnych w niektórych stwierdzono brak porządku wewnętrznego. Zgodnie z § 15 *rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności* powinien się on znajdować w każdej celi. Przedstawiciele KMP zalecają więc umieszczenie tekstu porządku wewnętrznego w każdej celi mieszkalnej.

Na ścianach korytarzy poszczególnych oddziałów wywieszono są adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka, jak również grafik zajęć kulturalno-oświatowych, harmonogram nabożeństw, informacje o kursach zawodowych, cennik telefoniczny, wzory pism procesowych, krótkie porady prawne.

W bibliotece zakładowej znajdują się aktualne teksty kodeksu karnego wykonawczego, kodeksu postępowania karnego, jak również innych aktów prawnych dotyczących osób pozbawionych wolności. Dostępne są tam również teksty standardów międzynarodowych dotyczących więziennictwa. Wychowawcy udostępniają zaś osadzonym, na życzenie, teksty aktualnych aktów prawnych wydrukowane z programu LEX.

8. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Skazani mogą korzystać z samoinkasujących aparatów telefonicznych codziennie w godzinach od 7.00 do 17.00. Wymaga podkreślenia, że czas rozmowy nie jest reglamentowany. Jedynie w przypadku dużej liczby zgłoszeń rozmowy mogą być limitowane do 3 minut lub przekładane na dzień następny.

Skazani nie zgłaszali wizytującym skarg na dostęp do telefonów, natomiast tymczasowo aresztowani skarżyli się na brak możliwości kontaktu telefonicznego z adwokatem. Dyrektor jednostki potwierdził, że tymczasowo aresztowanym nie umożliwia się takiej formy kontaktu. Rozwiązanie takie uznać należy za sprzeczne z zapisem art. 215 § 1 kkw.

Krajowy Mechanizm Prewencji wielokrotnie informował o potrzebie uchylecia całkowitego zakazu prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane ze swoim obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz umożliwieniu wykonywania takich rozmów z poszanowaniem tajemnicy i bez ograniczeń częstotliwości kontaktów. Zgodnie z art. 215 § 1 k.k.w. tymczasowo aresztowany ma prawo do porozumiewania się z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie. Wbrew dosłownemu brzmieniu art. 215 k.k.w., przepis ten przyznaje tymczasowo aresztowanemu prawo kontaktowania się z wymienionymi osobami również telefonicznie bądź przy wykorzystaniu innych dostępnych mu technicznych środków przekazywania informacji. Wyjaśnić należy, że korespondencją, w rozumieniu art. 8 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r., są różne sposoby komunikowania się, w tym także rozmowa telefoniczna. Zakaz korzystania z aparatu telefonicznego oraz innych środków łączności przewodowej i bezprzewodowej, wynikający z treści art. 217c k.k.w. nie ma zatem zastosowania do kontaktów aresztowanego z osobami, o których mowa w treści art. 215 § 1 k.k.w. Przedstawione stanowisko zostało podzielone przez Ministra Sprawiedliwości (pismo do Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 28 czerwca 2010 r.) oraz Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego przy Ministrze Sprawiedliwości, według

której organy procesowe oraz organy służby więziennej nie mają uprawnienia do wprowadzania ograniczeń w tym zakresie.

Warto dodać, że również CPT podczas czwartej okresowej wizyty w Polsce w 2009 r. zakwestionował stan prawny w zakresie całkowitego zakazu prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane. Ponadto, całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane stoi w sprzeczności z regułami: 95.3, 98.2 i 99, zawartymi w *Europejskich Regułach Więziennych*.

Przedstawiciele KMP zalecają więc umożliwienie tymczasowo aresztowanym prowadzenie rozmów telefonicznych z adwokatem.

Widzenia dla skazanych i tymczasowo aresztowanych odbywają się w terminach określonych w porządku wewnętrznym. Wątpliwości wizytujących budzi sposób wyznaczenia dni przeznaczonych na widzenia dla osadzonych, których odwiedzają osoby zamieszkałe w odległości powyżej 100 km od jednostki. W przypadku skazanych innych niż tzw. niebezpieczni widzenia takie odbywają się w soboty i niedziele. Jest to dobra praktyka, umożliwiająca dojazd do jednostki z odległych miejscowości. Natomiast tymczasowo aresztowani oraz skazani niebezpieczni mogą realizować takie widzenia tylko w dni robocze (pkt 10 załącznika nr 1 oraz pkt 1 załącznika nr 3).

W ocenie przedstawicieli KMP może to stanowić przeszkodę do utrzymywania przez osadzonych więzi rodzinnych. Rzecznik Praw Obywatelskich w wystąpieniu generalnym skierowanym do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 26 marca 2013 r. (nr RPO-701427-VII-720.5/12/DK) podniósł kwestię potrzeby umożliwienia osadzonym spotkań z bliskimi także w dni świąteczne. Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił uwagę, że osoby pracujące mają w te dni, ze względu na zwolnienie z obowiązku świadczenia pracy, rzadką szansę na dotarcie do jednostki penitencjarnej, która niejednokrotnie znajduje się w znacznej odległości od ich miejsca zamieszkania. Podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym zostało uznane za jeden z najważniejszych elementów oddziaływania na skazanych (art. 67 § 3 K.k.w.). Inspirowanie kontaktów skazanych z osobami najbliższym jest jednym z podstawowych

elementów oddziaływań penitencjarnych (§ 7 ust. 2 pkt 13 *rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych*, Dz. U. z 2003 r. Nr 151, poz. 1469). Dyrektor Generalny Służby Więziennej w odpowiedzi z dnia 25 kwietnia 2013 r. (nr BDG-070-38/13431) dzielając argumentację Rzecznika poinformował, że wystosuje do dyrektorów jednostek penitencjarnych polecenia wyznaczenia w porządkach wewnętrznych dni widzeń, które będą realizowane w ważne dni świąteczne, niezależnie od obrządku oraz pozostałe dni ustawowe wolne od pracy. Mając to na uwadze przedstawiciele KMP zalecają wprowadzenie odpowiednich zmian w porządku wewnętrznym.

Widzenia dozоровe realizowane są w dwóch salach widzeń, wyposażonych łącznie w 29 stolików. Sale są czyste, schludne i ogrzewane. W jednej z sal każdy ze stolików stoi odrębnie. W drugiej zaś stanowiska do widzeń są połączone na stałe w rzędy i odgrózione od siebie przegrodami. Może to w ocenie przedstawicieli KMP naruszać intymność innych osób obecnych na widzeniach. Mechanizm zaleca więc dokonać rozdziału stanowisk do realizacji widzeń.

Widzenia bez osoby dozorumjącej, o których mowa w art. 138 § 1 pkt 2 kkw, odbywają się w innym pomieszczeniu, wyposażonym w 4 stoliki. Nie jest ono monitorowane. Wyodrębniono również 3 stanowiska do udzielania widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą. Jednostka dysponuje także odrębnym pomieszczeniem przeznaczonym do realizacji nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 3 kkw, tj. widzenia w odrębnym pomieszczeniu bez osoby dozorumjącej. Jest ono czyste, wyposażono je w łóżko, stół i umywalkę.

Przy salach widzeń znajduje się mała kantyna, w której oprócz zakupów żywności na czas widzenia można kupić gorące napoje.

9. Prawo do ochrony zdrowia

W skład ambulatorium zakładowego wchodzą zadbane i dobrze wyposażone gabinety lekarskie rozlokowane na różnych oddziałach, co ułatwia osadzonym skorzystanie z pomocy medycznej. Przyjmują w nich lekarze ogólni, do godziny

15.00 obecne są także pielęgniarki. Po godzinach urzędowania oraz w dniach wolnych od pracy opiekę medyczną osadzonym zapewnia lekarz dyżurny z przywięziennego szpitala.

Przyjęcia planowe do lekarzy ogólnych odbywają się co dwa tygodnie, ale w nagłych przypadkach osadzeni przyjmowani są niezwłocznie, poza kolejnością zgłoszeń.

Oprócz lekarza ogólnego osadzeni mają możliwość skorzystania z pomocy 11 lekarzy specjalistów spoza jednostki, z których każdy przyjmuje raz w tygodniu oraz chirurga, zatrudnionego w szpitalu przywięziennym. Osadzeni podkreślali, że okres oczekiwania na wizyty u specjalistów jest dość krótki. Przyjęcia odbywają się w przeznaczonym do tego gabinecie, innym niż gabinety lekarzy ogólnych, co pozwala uniknąć kolizji i zapewnia sprawny dostęp do wizyt lekarskich. Lekarz ginekolog przyjmuje na oddziale kobiecym, w nowo wyposażonym gabinecie. Jednostka wyposażona jest także w aparaturę do wykonywania zdjęć RTG i badań USG. Szpital przywięzienny zapewnia możliwość wykonania, w razie potrzeby, zabiegów operacyjnych. Ofertę usług medycznych dla osadzonych ocenić więc należy jako bogatą.

Na terenie zakładu znajduje się także gabinet stomatologiczny. Stomatolog przyjmuje codziennie. Planowane wizyty realizowane są co dwa tygodnie, zaś w nagłych przypadkach pomoc udzielana jest poza planem przyjęć.

Z informacji uzyskanych przez wizytujących od personelu medycznego wynika, że funkcjonariusze doprowadzający osadzonych zawsze są obecni przy ich badaniu. W opinii przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji praktyka ta jest niedopuszczalna. CPT w § 51 *Trzeciego Sprawozdania Ogólnego CPT* [CPT/Inf (1993)12] podkreślał, że wszystkie badania lekarskie osób przebywających w więzieniu muszą być przeprowadzone tak, aby funkcjonariusze nie słyszeli rozmowy lekarza z pacjentem oraz ich nie widzieli, chyba, że w szczególnych przypadkach lekarz sobie tego zażyczy. Warto zauważyć, że żaden z obowiązujących przepisów prawa krajowego, w szczególności art. 115 § 7 i § 8 kkw, nie wprowadzają bezwzględnego wymogu obecności przy badaniu lekarskim funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego. Przedstawiciele

Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają więc, by podczas badań lekarskich osadzonych funkcjonariusz Służby Więziennej był przy nich obecny tylko na wyraźny wniosek osoby przeprowadzającej badania.

Zestawienie pomieszczeń w budynkach mieszkalnych wykazuje istnienie na terenie jednostki 6 izb chorych. Nie pełnią one jednak w sposób ciągły swych funkcji, gdyż są zasiedlone. Jedynie *ad hoc*, gdy zachodzi potrzeba odizolowania osoby chorej zakaźnie, wysiedla się je i przywraca im ich właściwe funkcje.

Wobec funkcjonowania szpitala przywięziennego, wyodrębnienie izb chorych na terenie oddziałów mieszkalnych nie jest konieczne (Załącznik nr 2 do *Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności*, Dz. U. z 2012 r. poz. 808). Skoro jednak izby istnieją, pracownicy KMP zalecają, by pełnienie przez nie funkcji medycznych miało charakter permanentny. Przymusowe wysiedlanie osadzonych z izb chorych w razie stwierdzenia potrzeby izolacji osadzonego chorego zakaźnie należy ocenić niekorzystanie nie tylko z punktu widzenia wysiedlanych, lecz także z perspektywy ochrony zdrowia ogółu populacji, skoro chorego nie można odizolować natychmiast, lecz trzeba czekać na zwolnienie pomieszczenia. Zwrócić należy uwagę, że zasiedlanie izb chorych nie stanowi istotnego ułatwienia w rozwiązywaniu problemu przeludnienia, gdyż ich łączna pojemność wynosi 7 miejsc, co w skali jednostki jest wielkością znikomą.

Na terenie jednostki znajduje się bogato wyposażona sala do wykonywania zabiegów rehabilitacyjnych. Przeznaczona jest ona nie tylko dla osadzonych z Zakładu Karnego nr 1, lecz dla więźniów z obszaru południowej Polski. Obsługują ją dwie osoby.

Osadzeni rozpytywani o służbę zdrowia w Zakładzie dość dobrze ocenili wszystkie aspekty jej funkcjonowania. Pojedyncze uwagi dotyczyły niewłaściwego, zdaniem respondentów, doboru leków, zwłaszcza stosowania środków przeciwbólowych zamiast leczenia przyczyny bólu, jak również opryskliwego zwracania się do pacjentów przez lekarza. Spora grupa osadzonych zgłaszała zaś uwagi dotyczące długiego, tj. sięgającego dwóch tygodni, okresu oczekiwania na

przyjęcie lekarza ogólnego. Jakkolwiek jest to okoliczność, która subiektywnie może być postrzegana przez osadzonych jako uciążliwa, to w ocenie przedstawicieli KMP nie stanowi ona naruszenia prawa do właściwej opieki lekarskiej. Zważywszy na bardzo duże zaludnienie jednostki, okres dwutygodniowego oczekiwania na planowaną wizytę uznać należy za usprawiedliwiony, biorąc pod uwagę, że w przypadkach nagłych osadzeni mają zapewnioną opiekę lekarską poza planem przyjęć.

10. Szpital

Przy Zakładzie Karnym nr 1 we Wrocławiu funkcjonuje szpital przeznaczony dla osadzonych przebywających na terenie Dolnośląskiego, Opolskiego i Wielkopolskiego Inspektoratu Służby Więziennej. Szpital dysponuje 59 miejscami na dwóch oddziałach: internistycznym i chirurgicznym. W szpitalu oprócz ogólnej opieki medycznej przeprowadzane są również zabiegi operacyjne w znieczuleniu ogólnym.

Personel szpitala stanowi 4 lekarzy pracujących w systemie dwuzmianowym, po jednym na każdym z oddziałów. Są oni zatrudnieni wyłącznie w szpitalu – nie obsługują ambulatorium.

Na terenie szpitala znajdują się sale chorych, dwie łaźnie (jedna z natryskami, druga wyposażona w wannę), sala operacyjna oraz małe pole spacerowe.

Wizytujący źle ocenili warunki bytowe panujące w szpitalu. Ściany sal chorych są odrapane, brudne, głośniki wyrwane ze ścian. W kąciach sanitarnych rury wodociągowe są miejscami mocno zardzewiałe. Najgorsze warunki panują w łaźni natryskowej – z sufitu odpada płatami farba, a fugi między płytkami ceramicznymi, którymi wyłożono ściany, są bardzo brudne.

Alarmującym jest fakt, iż szpital nie jest przystosowany do potrzeb osoby niepełnosprawnej. Drzwi do kącików sanitarnych w salach chorych uniemożliwiają wjechanie do kącika przez osobę na wózku inwalidzkim. Osadzony poruszający się na wózku, którego spotkali przedstawiciele KMP

podczas wizytacji, poinformował ich, że skorzystanie przezeń z kąpielni możliwe jest tylko dzięki pomocy innych pacjentów. W łaźni natryskowej nie ma poręczy ułatwiającej korzystanie z natrysku przez osobę z niepełnosprawnością ruchową, nie jest także możliwe skorzystanie z tej łaźni przez osobę poruszającą się na wózku inwalidzkim (z uwagi na wysoki próg). W drugiej łaźni znajduje się wanna – skorzystać z kąpielni w niej mogą tylko osoby w pełni sprawne ruchowo, pozostali tylko przy pomocy innych osób. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają pilne dostosowanie szpitala do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo. Szpital jak żadne inne miejsce w zakładzie karnym wymaga uwzględnienia potrzeb takich osób.

W protokole kontroli Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego we Wrocławiu z dnia 27 grudnia 2012 r. wśród stwierdzonych nieprawidłowości wymieniono m. in. brak jakichkolwiek prac remontowych na terenie szpitala od czasu poprzedniej kontroli. Nie wydano jednak żadnych zaleceń pokontrolnych.

11. Prawo do praktyk religijnych

Osadzeni mogą uczestniczyć w spotkaniach o charakterze religijnym organizowanych na terenie jednostki. Chętni do udziału w spotkaniach religijnych zgłaszają ten fakt wychowawcy. Wierni Kościoła Katolickiego spotykać się mogą w kaplicy – odbywają się tam w soboty i niedziele msze święte, a w ciągu tygodnia różne nabożeństwa i spotkania. Opiekę nad nimi sprawuje kapelan, obecny w jednostce przez pięć dni w tygodniu. Oprócz spotkań w kaplicy wizytuje on także oddziały mieszkalne. Osadzeni katolicy mają więc zapewniony szeroki dostęp do posług religijnych. Również osadzeni innych wyznań zapewnione mają prawo do praktykowania religii. Ich spotkania odbywają się w innych niż kaplica pomieszczeniach, według ustalonego porządku tygodniowego.

Żaden z osadzonych nie zgłaszał zastrzeżeń do możliwości korzystania z posług religijnych.

12. Oddziaływania kulturalno-oświatowe i sportowe

Prowadzona przez jednostkę działalność kulturalno-oświatowa i sportowa stanowi najgorzej przez osadzonych oceniony obszar jej funkcjonowania.

Z dokumentacji jednostki wynika, że realizuje ona wiele programów o charakterze edukacyjnym i kulturalnym (np. nauka języka angielskiego, nauka gry w brydża, wyjścia do opery, warsztaty malarskie i teatralne itp.). Wizytujący z uznaniem oceniają tę ofertę, zwłaszcza z uwagi na jej różnorodność. Trzeba jednak zauważyć, że z natury rzeczy jest ona adresowana tylko do niewielkich grup osadzonych. Potwierdziły to rozmowy z osadzonymi, którzy wypowiadali się o w/w zajęciach jako o dostępnych dla „innych”, ale nie dla nich.

Spośród oferty skierowanej do szerszej populacji osadzonych wskazać można m. in. spotkania z gwiazdami sportu, spektakle teatralne. Wydarzenia te mają jednak charakter incydentalny. Oferowane przez jednostkę możliwości zagospodarowania przez osadzonych, zwłaszcza tymczasowo aresztowanych, ich codziennego wolnego czasu, pomiędzy jednorazowymi imprezami o charakterze zorganizowanym, są znikome. Wszyscy ankietowani osadzeni ocenili sytuację w tym zakresie jako bardzo złą. Wynika to przede wszystkim z faktu likwidacji większości świetlic i ich przekształcenia w cele mieszkalne. Istniejące nadal świetlice są zaś wyposażone dość skromnie – odbiorniki telewizyjne, stoły do ping-ponga i do gry w piłkarzyki. Wyjątek stanowi świetlica na oddziale kobiecym, w której oprócz odbiornika telewizyjnego i DVD wyodrębniono także kącik kuchenny (kuchenka, zlew, lodówka), co umożliwia osadzonym przygotowanie posiłków w trakcie korzystania ze świetlicy.

Wielu osadzonych stwierdzało, że w ogóle nie korzystają ze świetlic, z powodu ich uboższego wyposażenia, a jedynymi formami spędzania wolnego czasu, poza codziennymi spacerami, są gra w karty ze współosadzonymi oraz oglądanie telewizji w celi mieszkalnej. Zważywszy na fakt, iż niewielki procent populacji osadzonych ma pracę, istniejącą sytuację należy ocenić negatywnie. W związku z tym przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają zintensyfikowanie zajęć kulturalno-oświatowych w oddziałach oraz jak najszybsze przywrócenie świetlicom ich właściwych funkcji.

Uboga jest także oferta zajęć sportowych. Na terenie jednostki znajduje się wprawdzie zewnętrzne boisko do gry w siatkówkę, ale wielu osadzonych skarżyło się na brak możliwości korzystania z boiska, niektórzy twierdzili wręcz, że nic o nim nie słyszeli. Stoły do ping-ponga znajdują się tylko na niektórych ze świetlic. Jedyną powszechnie dostępną dla osadzonych formą aktywności fizycznej są więc spacer.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają rozszerzenie oferty zajęć sportowych. Zwracają uwagę, iż zgodnie z regułą 21 *Wzorcowych reguł minimalnych postępowania z więźniami*, zatwierdzonych przez Radę Społeczną ONZ rezolucjami 633C [XXIV] z dnia 31 lipca 1957 r. i 2076 [LXII] z dnia 13 maja 1977 r. „każdy więzień, który nie wykonuje pracy na zewnątrz, powinien mieć możliwość stosownych zajęć na świeżym powietrzu przynajmniej przez godzinę dziennie, jeżeli pozwalają na to warunki pogodowe. Więźniowie w młodym wieku, a także pozostali osadzeni, których wiek i stan fizyczny na to pozwala, powinni w czasie tych zajęć móc ćwiczyć fizycznie oraz wypoczywać. W tym celu należy zapewnić stosowne urządzenia i wyposażenie”. Natomiast zgodnie z *Europejskimi Regulami Więziennymi* „właściwie zorganizowane zajęcia promujące sprawność fizyczną i zapewniające odpowiednie ćwiczenia i możliwości rekreacyjne stanowią integralną część więziennego rygoru. Władze więzienne ułatwiają takie zajęcia zapewniając odpowiednie urządzenia i sprzęt” (reguła 274 i 27.5).

Osadzeni mogą posiadać, za zgodą dyrektora, telewizory, odtwarzacze DVD i inny sprzęt audio. We wszystkich wizytowanych celach znajdował się tego rodzaju sprzęt. Osadzeni nie zgłaszali trudności w uzyskiwaniu zgody na jego posiadanie, sygnalizowali jedynie długi okres oczekiwania na rozpatrzenie wniosku. Warto podkreślić, że w celach zajmowanych przez więcej niż 10 osadzonych może znajdować się dodatkowo 1 telewizor, 1 radio lub 1 gra lub 1 DVD.

W Zakładzie wydawana jest gazetka więzienna „Gadget”. Działa także radiowęzeł, który emituje m. in. audycje o charakterze edukacyjnym. Niestety w wielu wizytowanych celach brak było głośników. Dyrektor jednostki wyjaśnił, że są one systematycznie wyrywane przez osadzonych albo niszczone.

Biblioteka posiada księgozbiór liczący ok. 20 tys. pozycji, w tym obcojęzycznych i prasę pochodzącą ze zwrotów od jej kolporterów, jak również aktualną prasę codzienną. Osadzeni dobrze oceniali oferowany przez bibliotekę wybór książek.

13. Zatrudnienie i nauka

W roku 2012 średnie zatrudnienie osadzonych w jednostce wyniosło 21,73 % populacji, z czego 41,83 % odpłatnie, a 58,17 % nieodpłatnie. Warto podkreślić, że mimo obowiązywania ustawowego wymogu zapewnienia skazanym wynagrodzenia co najmniej na poziomie płacy minimalnej, znajdują się nadal kontrahenci zewnętrzni skłonni zatrudniać odpłatnie osadzonych – w 2012 r. z tej formy zatrudnienia skorzystało 49 osadzonych, czyli ok. 20 % wszystkich zatrudnionych.

Zatrudnienie nieodpłatne cieszy się mniejszym zainteresowaniem wśród osadzonych. Nieodpłatnie pracują oni głównie na terenie jednostki (prace porządkowe). Kilkoro osadzonych podejmuje także prace na rzecz fundacji Wrocławskie Hospicjum dla Dzieci.

W 2012 r. w jednostce zorganizowano 13 kursów zawodowych. Uczestniczyło w nich 162 osadzonych, a ukończyło – 152. Z kolei w 2013 r. do dnia wizytacji zorganizowano jeden kurs zawodowy.

Osadzeni skarżyli się wizytującym na brak możliwości podjęcia odpłatnego zatrudnienia. Sytuacja ta jest szczególnie dotkliwa dla skazanych posiadających zobowiązania alimentacyjne. Osadzeni pracujący nie zgłaszali żadnych uwag krytycznych odnośnie warunków pracy.

Przy Zakładzie Karnym nr 1 funkcjonuje przeznaczone dla osadzonych Centrum Kształcenia Ustawicznego. Prowadzi ono nauczanie w zakresie: zasadniczej szkoły zawodowej dla dorosłych, uzupełniającego liceum ogólnokształcącego dla dorosłych, szkoły policealnej dla dorosłych oraz zawodowych kursów kwalifikacyjnych. Na początku roku szkolnego 2012/2013 do nauki w Centrum przystąpiło 214 uczniów.

Wszystkie formy szkolenia prowadzone w Centrum objęte są egzaminami zewnętrznymi. Cechuje je wysoki poziom zdawalności (w 2012 r. ok. 90 %). W pewnym zakresie jest to zapewne zasługą wyszkolonej kadry nauczycielskiej (3 osoby), której zaangażowanie w działalność edukacyjną osadzeni ocenili bardzo wysoko. Nie zgłaszali oni żadnych uwag dotyczących szkoły.

Pomieszczenia szkoły są bardzo estetyczne, dobrze wyposażone, nie tylko w standardowe meblowanie, lecz także w sprzęt komputerowy i audiowizualny.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji, celem poprawy stanu przestrzegania praw osób pozbawionych wolności, kierują rekomendacje do niżej wymienionych organów, z prośbą o ustosunkowanie się zgodnie z właściwością:

1. Dyrektor Zakładu Karnego nr 1 we Wrocławiu:

- 1.1. zwiększenie zatrudnienia w działach penitencjarnym i ochrony;
- 1.2. rezygnację z zasiedlania cel 18 osobowych, względnie wprowadzenie limitu osób zakwaterowanych w takich celach, a doraźnie zapewnienie odpowiednich warunków sanitarnych w celach;
- 1.3. sukcesywne prowadzenie remontów cel mieszkalnych, zwłaszcza kąpoków sanitarnych;
- 1.4. wyposażenie cel mieszkalnych w brakujące szafki, poduszki i żarówki;
- 1.5. systematyczne dokonywanie wizytacji cel mieszkalnych pod kątem oceny ich wyposażenia;
- 1.6. usunięcie wystających ze ścian kabli elektrycznych i zabezpieczenie wyłączników światła w celach mieszkalnych i przejściowych;
- 1.7. wyposażenie łóżek piętrowych w drabinki i barierki;

- 1.8. zabudowę kąpoków sanitarnych oraz doprowadzenie do nich ciepłej wody;
- 1.9. zwiększenie częstotliwości korzystania z kąpieli przez osadzonych;
- 1.10. bezwzględne przestrzeganie zasady, by osadzonych niepełnosprawnie ruchowo umieszczać w przeznaczonych dla nich celach;
- 1.11. przestrzeganie norm żywnościowych wynikających z *Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie określenia wartości dziennej normy wyżywienia oraz rodzaju diet wydawanych osobom osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych*;
- 1.12. przestrzeganie 14-dniowego terminu na załatwienie skargi, wniosku lub prośby oraz udzielanie odpowiedzi na każdą skargę, wniosek i prośbę w formie pisemnej;
- 1.13. umożliwienie osadzonym korzystanie z własnej odzieży podczas konwojowania;
- 1.14. uzupełnienie brakujących egzemplarzy porządku wewnętrznego w celach mieszkalnych;
- 1.15. dokonanie rozdziału stanowisk do realizacji widzeń;
- 1.16. umożliwienie tymczasowo aresztowanym oraz skazanym niebezpiecznym widzenia w dni wolne od pracy;
- 1.17. przywrócenie właściwych funkcji izbom chorych;
- 1.18. przeprowadzanie badań lekarskich skazanych pod nieobecność niewykonującego zawodu medycznego funkcjonariusza Służby Więziennej, z wyjątkiem sytuacji, gdy lekarz sobie tego życzy;
- 1.19. przeprowadzenie pilnego remontu szpitala;
- 1.20. dostosowanie szpitala do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo;
- 1.21. zwiększenie oferty zajęć sportowych dla osadzonych, w tym dostępności boiska;
- 1.22. zintensyfikowanie zajęć kulturalno-oświatowych w oddziałach oraz jak najszybsze przywrócenie świetlicom ich właściwych funkcji.

2. Dyrektor Okręgowy Służby Więziennej we Wrocławiu:

2.1 wyasygnowanie środków finansowych na realizację zaleceń sformułowanych w pkt 1.1 -1.4, 1.7, 1.8, 1.15, 1.19, 1.20.

Sporządziła : Natalia Kłaczyńska